

Snakk om etikk

Autonomi:

Kan hende jeg seiler min skute på grunn, men så er det dog deilig å fare!

INGJERD STRØM HANSEN, NTFS ETIKKRÅD

Sitatet er hentet fra Ibsens «Kjærlighetens komedie» (1862). Det beskriver en situasjon der resultatet kan bli katastrofalt, men reisen frem var såpass sødmefylt at det var verdt hele greia. For meg er sitatet også et uttrykk for hvor viktig det er for oss mennesker å reise vår egen reise. Med andre ord, hvor viktig det er med selvbestemmelse og autonomi i eget liv.

Du kjenner følelsen: Du samtykker til en handling, og kjenner i magen at her er det noe som skurrer. Det er ikke alltid lett å ha alle svar i livet, og akkurat der og da er det noe du ikke kan sette fingeren på, og som føles feil.

Hvorfor bringer jeg dette opp? Jeg tenker at det er nyttig at vi forstår hvor viktig det er for individet, både pasienten og behandleren, å ha mulighet til å bestemme over eget liv og helse. Det å hente frem den ubehagelige følelsen det gir deg å ikke ha kontroll over relativt små, ubetydelige ting i tilværelsen, kan kanskje være en påminnelse om betydningen av autonomi som prinsipp i yrkesutfoldelsen?

Hvorfor er autonomi så viktig for oss mennesker? I praksis beskriver autonomi evnen til å ta uavhengige beslutninger og ha full kontroll over ens egne handlinger og liv. Autonomi er derfor sterkt knyttet til individers uavhengighet, frihet, selvbestemmelse og kanskje selve menneskeverdet.

NTFs etikkregler bygger på de medisinsketiske prinsipper, der autonomi er det første prinsippet. I NTFs regler skiller man mellom pasientens og tannlegens autonomi.

For pasienten er det viktig at egne ønsker ses og anerkjennes. Ofte må vi som fagfolk «utdanne» våre pasienter, slik at de

har tilstrekkelig kunnskap til å formulere sine ønsker og ta et valg rundt behandling. I dette ligger det både etiske muligheter og etiske fallgruver for behandleren.

Hvordan denne «utdanningen» vektes vil, ikke overraskende, påvirke hvilket alternativ pasienten velger. Dermed har vi mulighet til å påvirke pasienten til «rett» behandling sett fra behandlerens perspektiv. Vi kaller dette informert samtykke, men grenseoppgangen til manipulasjon skal ikke undervurderes.

Som behandler må du være bevisst på hvilke triggere som gjør at du vekter en behandling tyngre enn en annen. Baserer du vektingen på andre forhold enn faglighet og pasientens ønsker, havner du fort i manipulasjonsgrøfta. Mulighet til høyere inntjening, særinteresser hos behandler, ytre faktorer som policyvalg, bindinger til leverandører etc., kan være eksempler på triggere som kan føre til at vektingen mot en bestemt behandling ikke bare baserer seg på faglighet.

Pasientens behov for å ta selvstendige valg om behandling, vil kunne variere. For noen er det veldig viktig med full kontroll på alle alternativer og mulige komplikasjoner, mens mange er fornøyde med at vi som fagfolk tar avgjørelsene for dem. Å la en fagperson ta et valg, vil også være en form for pasientautonomi, så lenge dette er uttalt og samtykket til.

Men pasientens autonomi kan ikke overstyre tannlegens egen autonomi om dette er i konflikt med tannlegens faglige eller etiske verdier. En pasient kan på ingen måte kreve en behandling som tannlegen ikke kan stå inne for faglig eller etisk. Tannlegens autonomi kan også utfordres gjennom føringer fra arbeidsgivere. Da er det viktig at tannlegen som

helsearbeider er trygg på at faglig forsvarlighet alltid skal komme først.

Valg, viten, verdier – respekt for begge parter

Kanskje kan overskriften i dette avsnittet være en huskeregel for etikktenkning rundt autonomi.

- **Valg:** Pasienten har rett til å ta egne beslutninger om behandlingen, basert på informasjon om alternativer, risiko og konsekvenser. Tannlegen skal respektere pasientens valg.
- **Viten:** Tannlegen har plikt til å gi pasienten tilstrekkelig og forståelig informasjon om diagnose, behandlingsmuligheter og konsekvenser, slik at pasienten kan foreta et informert valg.
- **Verdier:** Pasientens verdier og ønsker skal tas i betraktning ved valg av behandling. Samtidig skal tannlegen også være i stand til å praktisere sin egen profesjonelle autonomi ved å anbefale behandlinger som er i tråd med etisk forsvarlige og

faglig forsvarlige standarder, selv om pasienten kan velge noe annet.

- **Respekt for begge parter:** Tannlegen skal respektere pasientens rett til å bestemme, og pasienten må respektere tannlegens faglige vurdering og etiske ansvar.

Husk også at journalføringen må vise hvilken informasjon og alternativer som er gitt og hvilket valg som er tatt. Journalen er dokumentasjonen vår og vil være til hjelp for egen og pasientens hukommelse samt andre fagfolks forståelse av vurderinger tatt på gitte tidspunkt. Det som ikke står i journalen er ikke dokumentert, og kan dermed ses på som noe som aldri har skjedd.

Tilbake til Ibsen. La oss som fagfolk være en kunnskapsrik los på pasientens og vår egen skute. Kanskje kan vi påvirke både reisen og destinasjonen slik at det oppleves både sødmefyllt og tilfredsstillende.

Sykehjelpsordningen

Sykehjelpsordningen yter stønad til tannleger ved sykdom, fødsel/adopsjon og pleie.

www.sykehjelpsordningen.no

